

Συμπεριφορά μόσχων

Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές παρέχουν ένα εμπλουτισμένο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον με φιλικές αλληλεπιδράσεις ανθρώπου-ζώου, που έχουν ως επίκεντρο το ζώο. Τέτοιες εκτροφές έχουν περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξουν κοινωνικούς μόσχους με αυτοπεποίθηση, που εκδηλώνουν μια σειρά θετικών φυσιολογικών συμπεριφορών.

💡 Γιατί είναι σημαντικό;

Ο περιβαλλοντικός, διατροφικός και κοινωνικός εμπλουτισμός προάγει τη γνωστική και συμπεριφορική ανάπτυξη των μόσχων. Παράλληλα, ενισχύει την ανθεκτικότητα στο στρες και διευκολύνει τη μακροπρόθεσμη προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, κατά τη μεταφορά και τη διαβίωση στην εκτροφή. Η προσεκτική φροντίδα και οι θετικές αλληλεπιδράσεις με τον άνθρωπο ενισχύουν την ευζωία, προάγουν την παραγωγικότητα και ευνοούν τον ασφαλή και εύκολο χειρισμό.

Όλοι οι μόσχοι πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο για να διασφαλίζεται η ευζωία και η υγεία τους, ανεξάρτητα από την οικονομική τους αξία και το μελλοντικό προορισμό τους.

Ορθές πρακτικές

- ✓ Οι μόσχοι που μεγαλώνουν με τις μητέρες τους, θηλάζουν συνήθως σε χρονικές περιόδους 8-11 λεπτών και καταναλώνουν 9-10 γεύματα την ημέρα σε ηλικία 4 εβδομάδων. Η διάρκεια και η συχνότητα των αλληλεπιδράσεων μειώνονται σταδιακά με την ηλικία. Οι περιόδοι θηλασμού διεγείρουν τη λειτουργία της οισοφαγικής αύλακας και τη δραστηριότητα των στοματικών κοιλοτήτων, καθώς και την ικανοποίηση της ανάγκης τους για θηλασμό. Όταν οι μόσχοι δεν γαλουχούνται από τη μητέρα τους ή μια ανάδοχη αγελάδα, θα πρέπει να διατρέφονται με γάλα ή υποκατάστατο γάλακτος όσο το δυνατόν συχνότερα, όπως περιγράφεται λεπτομερώς στο [📖 Ενημερωτικό Δελτίο διατροφής των μόσχων](#)
- ✓ Για τη σίτιση των μόσχων με γάλα ή υποκατάστατα γάλακτος πρέπει να χρησιμοποιούνται μπουκάλια ή κουβάδες με θηλές, τα οποία πρέπει να παραμένουν με τους μόσχους για 20-30 λεπτά μετά τη σίτιση, για να μειωθεί ο αλληλοθηλασμός. Οι θηλές διεγείρουν την πρόσληψη γάλακτος, εκπληρώνουν την ανάγκη για θηλασμό και αποτρέπουν τον τυμπανισμό της μεγάλης κοιλίας.
- ✓ Η χορήγηση γευμάτων πρέπει να παρακολουθείται και να ενθαρρύνεται, ιδίως κατά την πρώτη εβδομάδα της ζωής. Οι μόσχοι θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στο γάλα τοποθετώντας την κεφαλή τους, ώστε να θηλάζουν με φυσιολογικό τρόπο (χωρίς τον κίνδυνο να καταπιούν αέρα ή να καταπονήσουν υπερβολικά τον τράχηλο τους). Η σωστή χρήση της συσκευής σίτισης θα βοηθήσει στην εξασφάλιση επαρκούς πρόσληψης τροφής και καλής πέψης. Σε κάποιες περιπτώσεις, αυτό θα διασφαλίσει παράλληλα ότι ο μόσχος είναι σε θέση να διατραφεί κατά τη μεταφορά.
- ✓ Οι μόσχοι θα πρέπει να ενθαρρύνονται να εργάζονται για την τροφή τους και να διατρέφονται συχνά, π.χ. με τη χρήση αχυροστρωμών. Η συχνή σίτιση προσφέρει εμπλουτισμό και υποστηρίζει την ανάπτυξη καλής πέψης.
- ✓ Όλοι οι μόσχοι πρέπει να έχουν πρόσβαση σε τροφή και νερό χωρίς ανταγωνισμό. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την εφαρμογή διαφόρων μέτρων, όπως περιγράφονται λεπτομερώς στο [📖 Ενημερωτικό Δελτίο για τη διατροφή των μόσχων](#)
- ✓ Το στρες του απογαλακτισμού πρέπει να περιορίζεται με την εφαρμογή διαφόρων μέτρων, όπως περιγράφονται λεπτομερώς στο [📖 Ενημερωτικό Δελτίο για τη διατροφή των μόσχων](#)

Βέλτιστες πρακτικές

- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές επιτρέπουν στους μόσχους να επιλέγουν ευχάριστες ζωοτροφές που διευκολύνουν την εκδήλωση φυσιολογικών συμπεριφορών, όπως περιγράφονται λεπτομερώς στο [📖 Ενημερωτικό Δελτίο για τη διατροφή των μόσχων](#)
- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές απογαλακτίζουν τους μόσχους σταδιακά, επιτρέποντας έτσι τόσο την πεπτική όσο και τη συμπεριφορική προσαρμογή. Οι μόσχοι που εκτρέφονται σε συστήματα επαφής αγελάδας - μόσχου (ή κατά βούληση με αυτόματες τσίστρες) είναι συνήθως περισσότερο εξαρτημένοι διατροφικά από το γάλα. Ο περιορισμός της γαλουχίας από την αγελάδα μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση περιφράξεων, που επιτρέπουν τη μερική κοινωνική επαφή, ή με τη χρήση καλυμμάτων του ακρορρινίου του μόσχου.

Ορθές πρακτικές

- ✓ Οι μόσχοι δεν πρέπει ποτέ να είναι μόνιμα δεμένοι, καθώς αυτό δεν επιτρέπει στους μόσχους να εκδηλώσουν φυσιολογικές συμπεριφορές, όπως η αναζήτηση τροφής, το παιχνίδι, η περιποίηση ή η κοινωνικοποίηση. Η πρόσδεση θα πρέπει να αποφεύγεται όσο το δυνατόν περισσότερο και θα πρέπει πάντα να περιορίζεται αυστηρά σε μία ώρα κατά τη διάρκεια της σίτισης των μόσχων που φιλοξενούνται σε ομάδες. Η πρόσδεση των μόσχων ρυθμίζεται από την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2008/119.
- ✓ Όταν οι μόσχοι δεν μεγαλώνουν με τη μητέρα τους ή μια ανάδοχη αγελάδα (είτε επιτρέπεται η γαλουχία είτε όχι), πρέπει να διατηρούνται κατά ζεύγη ή μικρές (το πολύ 8), σταθερές ομάδες παρόμοιας ηλικίας (κατά προτίμηση διαφορά λίγων ημερών, όχι περισσότερο από 14 ημέρες μεταξύ τους) και μεγέθους, από την ηλικία τουλάχιστον των 24 ωρών μέχρι τον απογαλακτισμό και μετέπειτα. Για περισσότερες πληροφορίες, ανατρέξτε στην ανασκόπηση του Care4Dairy για τον ομαδικό σταβλισμό των μόσχων.
- ✓ Ο ατομικός σταβλισμός δεν καλύπτει τις ανάγκες κοινωνικοποίησης του μόσχου, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί όταν δεν είναι δυνατή η ομοιογενής ομαδοποίηση των μόσχων ή όταν υπάρχει εξαιρετικά υψηλός κίνδυνος ασθένειας που αντισταθμίζει τα οφέλη της άμεσης κοινωνικής επαφής. Οι απομονωμένοι μόσχοι πρέπει να έχουν οπτική επαφή, ακουστική επαφή με άλλους μόσχους ή αγελάδες και απτική επαφή (μέσω των διαχωριστικών) με άλλους μόσχους παρόμοιου επιπέδου υγείας. Αυτή η έμμεση κοινωνική επαφή είναι το ελάχιστο που απαιτείται από την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2008/119. Για περισσότερες πληροφορίες, ανατρέξτε στην ανασκόπηση του Care4Dairy για τον ομαδικό σταβλισμό των μόσχων.
- ✓ Ο σταβλισμός θα πρέπει να παρέχει προστασία από κινδύνους για την υγεία ή τις καιρικές συνθήκες, ενώ παράλληλα θα πρέπει να ενθαρρύνει μια σειρά θετικών φυσιολογικών συμπεριφορών, όπως η ανάπαυση, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, η περιποίηση, η εξερεύνηση, η αναζήτηση τροφής και το παιχνίδι. Για περισσότερες πληροφορίες, ανατρέξτε στο **Ενημερωτικό Δελτίο για το περιβάλλον του μόσχου**

Βέλτιστες πρακτικές

- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές διατηρούν τους μόσχους με τη μητέρα τους ή μια ανάδοχη αγελάδα μέχρι τον απογαλακτισμό, είτε επιτρέπεται η γαλουχία είτε όχι. Ο σταδιακός συμπεριφορικός απογαλακτισμός μπορεί να διαφοροποιηθεί από τον διατροφικό απογαλακτισμό για τη μείωση του στρες και δεν πρέπει να ξεκινάει πριν από τις 12 εβδομάδες. Για περισσότερες πληροφορίες ανατρέξτε στο **Ενημερωτικό Δελτίο διατροφής των μόσχων**. Οι ανάδοχες αγελάδες θα πρέπει να είναι έμπειρες (στο τέλος της παραγωγικής τους ζωής), ήπιες μητέρες, με επαρκή γαλακτοπαραγωγή για να υποστηρίξουν την ομάδα μόσχων που αναθρέφουν (το πολύ 3 μόσχοι ανά αγελάδα).
- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές παρέχουν στους μόσχους ένα εμπλουτισμένο περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένου του βοσκότοπου, όταν οι συνθήκες της εκμετάλλευσης το επιτρέπουν. Οι τεχνικές λύσεις για τη διαχείριση της υπαίθριας στέγασης περιγράφονται λεπτομερώς στο **Ενημερωτικό Δελτίο για το περιβάλλον των μόσχων**. Η εκτροφή σε εξωτερικούς χώρους, με την παροχή επαρκούς καταφυγίου και άνετων χώρων κατάκλισης, μπορεί να βελτιώσει την υγεία και να μειώσει τα ποσοστά νοσηρότητας και θνησιμότητας.
- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές παρέχουν επιλογές στους μόσχους να αναμειγνύονται με την ομάδα ή να απομονώνονται για να αναπαυθούν ή να αποφύγουν αρνητικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Τεχνικές λύσεις για την προσαρμογή των εγκαταστάσεων παρέχονται στο **Ενημερωτικό Δελτίο για το περιβάλλον των μόσχων**.
- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές παρέχουν 2 ή περισσότερες μορφές εμπλουτισμού στο περιβάλλον των μόσχων, οι οποίες μπορούν να εναλλάσσονται για να διατηρείται η καινοτομία. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει αχυρόμπαλες, διαχωρισμένους χώρους, πρόσβαση σε εξωτερικούς χώρους, παροχή βαθιάς στρωμνής ή συσκευές εμπλουτισμού, π.χ. αντικείμενα τριβής (π.χ. μαλακά βουρτσάκια), παιχνίδια που διεγείρουν τη νοημοσύνη, όπως λαστικένιες θηλές, κρεμαστά λαστιχένια παιχνίδια ή μπάλες. Αυτά θα πρέπει να συντηρούνται, να καθαρίζονται και να απολυμαίνονται μεταξύ διαφορετικών ομάδων. Οι εμπλουτισμοί προωθούν τη συμπεριφορά παιχνιδιού και υποστηρίζουν τη νοητική διεγερση και τη μάθηση των μόσχων.

Ορθές πρακτικές

- ✓ Η συμπεριφορά των μόσχων πρέπει να παρακολουθείται τουλάχιστον δύο φορές την ημέρα, ιδανικά από το ίδιο άτομο. Αυτή περιλαμβάνει τα κίνητρα σίτισης (ταχύτητα κατάποσης, πρόσληψη γάλακτος, κατανάλωση τροφής, επισκέψεις στην ταΐστρα), το επίπεδο δραστηριότητάς τους, τον μυϊκό τους τόνο, τα αντανακλαστικά τους, την αναπνοή, τον χρόνο που δαπανούν σε κατάκλιση ή απομόνωση, τις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις και τα συμπτώματα κωλότητας ή πόνου (ιδιαίτερα μετά από χειρουργικές επεμβάσεις όπως η αποκεράτωση). Η παρατήρηση της συμπεριφοράς είναι ένας χρήσιμος δείκτης τόσο της υγείας όσο και της ευζωίας.
- ✓ Όταν πρόκειται να διενεργηθούν επώδυνες διαδικασίες, όπως ο ευνουχισμός ή η αποκεράτωση, διασφαλίστε ότι λαμβάνεται κάθε μέριμνα για την ελαχιστοποίηση του στρες και του πόνου, καθώς καθυστερούν την αποκατάσταση και αλληλεπιδρούν με άλλους στρεσογόνους παράγοντες, με αποτέλεσμα να επηρεάσουν αρνητικά την υγεία και την ευζωία των μόσχων. Για περισσότερες πληροφορίες, ανατρέξτε στο **Ενημερωτικό Δελτίο για τη διενέργεια χειρουργικών επεμβάσεων στους μόσχους.**
- ✓ Οι στρεσογόνες παρεμβάσεις πρέπει να μην πραγματοποιούνται ταυτόχρονα, ώστε να αποφεύγεται η υπερέκθεση των μόσχων στο στρες, και δεν πρέπει ποτέ να συμπίπτουν με τον απογαλακτισμό. Παραδείγματα στρεσογόνων καταστάσεων θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν αλλαγές στο περιβάλλον (π.χ. θέση στην εκμετάλλευση, κοινωνική ομαδοποίηση, εισαγωγή νέου εξοπλισμού ή αλλαγές στην τροφή) ή χειρισμό για διαδικασίες (π.χ. χορήγηση θεραπειών ή εμβολίων, αποκεράτωση, ευνουχισμός). Εκτός από την υποβάθμιση του επιπέδου ευζωίας, το στρες εμποδίζει παράλληλα την πρόσληψη τροφής, την πέψη και την ανάπτυξη και προκαλεί καταστολή του ανοσοποιητικού συστήματος, αυξάνοντας τον κίνδυνο εμφάνισης ασθενειών.

Βέλτιστες πρακτικές

- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές συμπεριλαμβάνουν τη συμπεριφορά και άλλα θέματα ευζωίας στα υγειονομικά πρωτόκολλα της εκτροφής τους.
- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές έχουν τη δυνατότητα αξιοποίησης αυτοματοποιημένων τεχνολογιών (συστήματα αυτόματης σίτισης μόσχων, επιταχυνσιόμετρα) και παρατηρήσεων μέσω βίντεο (θερμικές κάμερες) για την παρακολούθηση της δραστηριότητας των μόσχων και την έγκαιρη ανίχνευση ασθενειών ή πόνου, βελτιώνοντας έτσι τόσο το επίπεδο υγείας όσο και την ευζωία. Οι τεχνικές αυτές θα πρέπει να χρησιμοποιούνται ως υποστηρικτικό εργαλείο και όχι ως υποκατάστατο του καλά εκπαιδευμένου προσωπικού της εκτροφής.

Για πρόσθετες ορθές και βέλτιστες πρακτικές για τη διαχείριση της υγείας των μόσχων, ανατρέξτε στο **Ενημερωτικό Δελτίο για την υγεία των μόσχων**

Ορθές πρακτικές

- ✓ Οι μόσχοι θα πρέπει να διατηρούνται με τη μητέρα τους για 24 ώρες μετά τον τοκετό, ώστε να μπορούν να επωφεληθούν από τη φυσική υποστήριξη και το πρωτόγαλα που παρέχει η μητέρα τους. Εξαιρέση αποτελεί η περίπτωση που υπάρχει γνωστός κίνδυνος μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών. Όταν πρόκειται να εφαρμοστεί ο διαχωρισμός, αυτό θα πρέπει να γίνεται περίπου 24 ώρες μετά τον τοκετό, για να ελαχιστοποιηθεί το στρες που συνδέεται με τον αποχωρισμό. Για περισσότερες πληροφορίες, ανατρέξτε στο **Ενημερωτικό Δελτίο "Φροντίδα κατά την περιγεννητική περίοδο - Μόσχος"**
- ✓ Το προσωπικό των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων πρέπει να γνωρίζει τη σημασία της σχέσης ανθρώπου-ζώου και των τεχνικών χειρισμού με χαμηλό στρες. Η συχνή ήπια ανθρώπινη επαφή είναι ιδιαίτερα σημαντική κατά τις πρώτες ημέρες της ζωής και σε μόσχους που σταβλίζονται ομαδικά, ώστε να εξοικειωθούν οι μόσχοι με τους ανθρώπους. Είναι σημαντικό να συνηθίζουν σταδιακά οι μόσχοι στον ασφαλή και χαμηλού στρες χειρισμό τους από το προσωπικό της εκτροφής, π.χ. κατά τη μετακίνηση σε διαφορετικούς χώρους ή κατά τον περιορισμό ενός ζώου από την ομάδα.
- ✓ Ο χειρισμός με χαμηλό στρες απαιτεί από τους χειριστές να συμπεριφέρονται ήρεμα και υπομονετικά, διασφαλίζοντας ότι οι πιθανοί στρεσογόνοι παράγοντες (π.χ. δυναμικά τρομακτικοί θόρυβοι, αντικείμενα, φώτα ή σκιές) ελαχιστοποιούνται στο περιβάλλον. Οι μόσχοι θα πρέπει να ενθαρρύνονται να κινούνται αξιοποιώντας τα φυσιολογικά τους κίνητρα (π.χ. παραμονή στην ομάδα, πρόσβαση σε βοσκότοπο ή τροφή), αντί για πιο στρεσογόνες ή επώδυνες μεθόδους. Η θετική ενίσχυση βοηθά τους μόσχους να μαθαίνουν γρήγορα και να αναπτύσσουν γνωστική ευελιξία, ενισχύοντας την ανθεκτικότητά τους.
- ✓ Οι εγκαταστάσεις και τα πρωτόκολλα των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων θα πρέπει να διασφαλίζουν την ασφάλεια και την άνεση των εργαζομένων στις εκτροφές, ώστε να περιορίζεται ο κίνδυνος ατυχημάτων. Η σχέση ανθρώπου-ζώου θα πρέπει να περιλαμβάνει μια ασφαλή απόσταση διενέργειας των εργασιών, ώστε να αποφεύγονται επικίνδυνες καταστάσεις για το προσωπικό της εκτροφής.

Βέλτιστες πρακτικές

- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές διαθέτουν εκπαιδευμένο προσωπικό στη σημασία των καλών σχέσεων ανθρώπου-ζώου και στις τεχνικές χειρισμού με χαμηλό στρες. Χρησιμοποιούν θετική ενίσχυση για την εκτέλεση κοινών πρακτικών της εκτροφής, π.χ. χειρισμό, μετακίνηση μεταξύ χώρων ή φόρτωση για μεταφορά. Η θετική ενίσχυση μπορεί να περιλαμβάνει χορήγηση τροφής ή περιποίηση (εάν οι μόσχοι έχουν συνηθίσει σε αυτό) και λικουδιές (π.χ. πουρέ ή κομμάτια μήλων, κολοκύθας, μπανάνας ή άλλων γλυκών φρούτων και λαχανικών).
- ★ Οι εκτροφές που εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές διαθέτουν πρωτόκολλο αξιολόγησης του κινδύνου ατυχημάτων των εργαζομένων κατά το χειρισμό των ζώων και μέτρων για τον περιορισμό των κινδύνων αυτών, με στόχο την προώθηση της ευζωίας τόσο των ζώων όσο και των εργαζομένων.

Σύνοψη

Εκτροφή

Η ομαδοποίηση των μόσχων με ενήλικες αγελάδες (μητέρα ή ανάδοχη αγελάδα) ή/και άλλους μόσχους είναι η καλύτερη επιλογή για την υγεία και την ευζωία των μόσχων, τη βελτίωση των αποδόσεων της εκμετάλλευσης και τη μείωση των πιθανών απωλειών.

Μόσχοι

Η παροχή ενός θετικού, εμπλουτισμένου περιβάλλοντος από μικρή ηλικία θα συμβάλει στη βελτιστοποίηση της γνωστικής ανάπτυξης και της ευζωίας των μόσχων. Αυτό θα ενισχύσει την ανθεκτικότητα και την προσαρμογή τους στις μελλοντικές εμπειρίες κατά τη διαβίωση στην εκτροφή, κατά τη διάρκεια και μετά τη μεταφορά.

Προσωπικό

Η παροχή προσεκτικής φροντίδας, η χρήση τεχνικών χειρισμού με χαμηλό στρες και η συχνή θετική αλληλεπίδραση με τους μόσχους από νεαρή ηλικία θα καταστήσει τις συνθήκες εργασίας ευκολότερες, ασφαλέστερες και αποτελεσματικότερες από άποψη χρόνου και τεχνικής.

Να είστε υπερήφανοι για όλες τις ορθές και βέλτιστες πρακτικές που εφαρμόζετε στην εκτροφή σας για την καλή διαβίωση των ζώων!

Care4Dairy.eu